

Studia ad Archaeologiam Pazmaniensia
Magyar Őstörténeti Témacsoport Kiadványok

HADAK ÚTJÁN XXIV.

A népvándorláskor fiatal kutatóinak XXIV. konferenciája
Esztergom 2014. november 4–6.

Főszerkesztő
TÜRK ATTILA

ARCHAEOLOGIA

Studia ad Archaeologiam Pazmaniensia

A PPKE BTK Régészeti Tanszékének kiadványai

Archaeological Studies of PPCU Department of Archaeology

Volume 3.2

Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont

Magyar Őstörténeti Témacsoport Kiadványok

3.2

Studia ad Archaeologiam Pazmaniensia
A PPKE BTK Régészeti Tanszékének kiadványai
Archaeological Studies of PPCU Department of Archaeology
Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont
Magyar Őstörténeti Témacsoport Kiadványok

Studia ad Archaeologiam Pazmaniensia
Nemzetközi szerkesztőbizottság /
International Advisory Board

Heinrich Härke
Eberhard Karls Universität (Tübingen, D)

Oleksiy V. Komar
Institute of Archaeology of NUAS (Kiev, Ua)

Abdulkarim Maamoun
Damascus University (Damascus, Syr)

Denys Pringle
Cardiff University (Cardiff, UK)

Dmitry A. Stashenkov
Samara Regional Historical Museum (Samara, Ru)

MTA BTK MŐT
sorozatszerkesztők

Fodor Pál
MTA BTK
főigazgató

Vásáry István
MTA BTK MŐT
elnök

HADAK ÚTJÁN XXIV.

A népvándorláskor fiatal kutatóinak XXIV. konferenciája

Esztergom, 2014. november 4–6.

2. kötet

Conference of Young Scholars on the Migration Period

November 4–6, 2014, Esztergom

Volume 2

PPKE BTK Régészeti Tanszék – MTA BTK Magyar Őstörténeti Témacsoport

Főszerkesztő

TÜRK ATTILA

Szerkesztők

BALOGH CSILLA – MAJOR BALÁZS

Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Bölcsészet és Társadalomtudományi Kar
Régészeti Tanszék

Magyar Tudományos Akadémia
Bölcsészettudományi Kutatóközpont
Magyar Őstörténeti Témacsoport

BUDAPEST – ESZTERGOM

2017

A kutatás, a konferencia és a kötet az
NKA 3208/00488, az OTKA/NKFIH 106369, a KAP15-107-1.8-BTK,
a MÖT 28.317/2012 és Esztergom város támogatásával valósult meg.

PÁZMÁNY PÉTER
KATOLIKUS EGYETEM

Magyar Tudományos Akadémia
Bölcsészettudományi
Kutatóközpont

Első és hátsó borítókép

Részletek a nagyszentmiklósi kincs 2. számú korszójáról

Munkatársak

Ambrus Edit, Balogh-Bodor Tekla, Budai Dániel, Füredi Ágnes, Léhner Zita,
Jancsik Balázs, Langer Dániel, Petkes Zsolt, Polónyi Emese

© A szerzők és az Archaeolingua Alapítvány

© Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Bölcsészeti és Társadalomtudományi Kar, Régészeti Tanszék

© Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont

Magyar Őstörténeti Témacsoport

ISBN 978-963-9911-63-5

HU-ISSN 2064-8162 (Studia ad Archaeologiam Pazmaniensia)

HU-ISSN 2064-9916 (MTA BTK MÖT kiadványok)

Minden jog fenntartva. Jelen könyvet, illetve annak részeit tilos reprodukálni, adatrögzítő rendszerben tárolni,
bármilyen formában vagy eszközzel – elektronikus úton vagy más módon – közölni a kiadó engedélye nélkül.

2017

ARCHAEOLINGUA

ARCHAEOLINGUA ALAPÍTVÁNY

H-1067 Budapest, Teréz krt. 13.

Nyelvi lektorálás és fordítás: Renner Zsuzsanna

Tördelés és layout: Nemes Csaba Szilamér

Borítóterv: Hős Gergely

Nyomda: Prime Rate Kft.

Hadak útján. A népvándorláskor fiatal kutatói
XXIV. konferenciájának szervezői, résztvevői és előadói,
valamint a kötet szerzői és készítői sok szeretettel
köszöntik Mesterházy Károlyt
75. születésnapja alkalmából!

Esztergom, 2014. november 4.

TARTALOM — INHALT — CONTENTS — СОДЕРЖАНИЕ

MESTERHÁZY KÁROLY publikációi	11
-------------------------------------	----

NÉPEK ORSZÁGÚTJÁN

KREITER ATTILA – SKRIBA PÉTER – BAJNÓCZI BERNADETT – TÓTH MÁRIA – VIKTORIK ORSOLYA – PÁNCZÉL PÉTER A dunaszentgyörgyi avar temető kerámiái az archeometria tükrében.....	21
The ceramic assemblage of the Avar cemetery at Dunaszentgyörgy (Tolna County, Hungary) in the light of archaeometry	50
SZENICZEY TAMÁS – BERNERT ZSOLT – BAKÓ KATALIN – KOVACSÓCZY BERNADETT – MARCSIK ANTÓNIA – ÓDOR JÁNOS GÁBOR – HAJDU TAMÁS Alsónyék-elkerülő 2. lelőhely és Dunaföldvár-Barota-dűlő avar kori népességének biológiai rekonstrukciója	103
Biological reconstruction of the Avar-age population at Alsónyék and Dunaföldvár.....	113
KITTI KÖHLER – ZSOLT BERNERT Data from the Avar-period cemetery excavated at the site of Biatorbágy-Hosszúréték.....	125
Antropológiai adatok a Biatorbágy-Hosszúréték lelőhelyen feltárt avar temetőből.....	134
HEGYI ANDREA – MOLNÁR ERIKA – BERCZKI ZSOLT – KOLOZSI BARBARA – MARCSIK ANTÓNIA A koponyákon előforduló rendellenes nyílások differenciáldiagnózisa	151
Differential diagnosis of anomalous openings in the skull	160
GERGELY CSIKY – PÉTER LANGÓ – OLGA PELEVINA – ANDRÁS PATAY-HORVÁTH – BOYAN TOTEV – ATTILA TÜRK Finds related to the Vrap–Erseke-group from the Stara Bulgaria Collection (Varna).....	165
A Vrap–Erseke-kör leletei a várnai Stara Bulgaria Múzeumi Gyűjteményből.....	172
SZÜCSI FRIGYES A Mezőföld a 9. század küszöbén	175
Mezőföld an der Schwelle vom 9. Jahrhundert.....	185
ZBIGNIEW ROBAK Finds from the turn of the 8th and 9th centuries from Bojná (Slovakia) and its agglomeration	203
Находки рубежа VIII и IX веков из с. Бойна (Словакия) и его окрестности	216
ŐSEINKET FELHOZÁD...	
B. SZABÓ JÁNOS – SUDÁR BALÁZS Vgec-ügyek – Egy elfeledett ősapa.....	223
A forgotten forefather named Vgec	231

ЯРОСЛАВ В. ПИЛИПЧУК	
Башкирско–венгерская проблема – Дискурс источников и стереотипы историографии	233
The Bashkirian–Hungarian problem – Sources and stereotypes of historiography	243
GYÓNI GÁBOR	
<i>In una magna civitate</i>	245
<i>In una magna civitate</i>	251
BÁCSATYAI DÁNIEL	
„ <i>Ecclesia, que in ungarorum gente constructa</i> ” – Egy Kárpát-medencei zarándokhely a 10. századi reichenauai hagiográfiai irodalomban	253
“ <i>Ecclesia, que in Ungarorum gente constructa</i> ” – A Christian shrine in the Carpathian Basin in the 10th-century hagiographic literature of Reichenau.....	265
СЕРГЕЙ Г. БОТАЛОВ	
Погребальный комплекс Уелги и некоторые наблюдения на предмет угорского и мадьярского культурогенеза.....	267
A Dél-Urál a 6–11. században. Észrevételek az ugor és a magyar népesség anyag műveltségének kialakulásával kapcsolatban.....	282
СЕРГЕЙ Н. РАЗУМОВ – МАРИНА Н. ДАРАГАН – СЕРГЕЙ В. ПОЛИН	
Раннесредневековое воинское погребение у с. Старая Катериновка на правом берегу нижнего Днепра.....	335
Kora középkori fegyveres temetkezés Sztaraja Katyerinovkánál, a Dnyeper alsó folyásának jobb partján.....	342
АЛЕКСАНДРА Д. КОЗАК	
Следы болезней и физической активности на скелетах из парного погребения IX в. (С. Старая Катериновка, Днепропетровская обл., Украина).....	355
Betegség és fizikai aktivitás nyomai a Sztaraja Katyerinovkánál (Dnyepetrovszki megye, Ukrajna) előkerült 9. századi kettős temetkezés csontvázain	365
НАТАЛЬЯ В. ХАМАЙКО	
Новые исследования в археологии южной Руси IX–X вв.....	369
A déli Rusz 9–10. századi régészeti kutatásának újabb eredményei.....	377
GYÓNI GÁBOR	
Egy Ugrin nevű személy a 11. században Novgorodban.....	379
Угрин из Новгорода (XI в.)	387
KÁPOLNÁS OLIVÉR	
Találkozási pontok a mongol pusztán a 13. században.....	389
Meeting points on the Mongolian steppe in the 13th century	395
AZ ÁRPÁDOK BIRODALMA	
M. LEZSÁK GABRIELLA	
Törött és rongált íjak a népvándorlás kori és a 10–11. századi Kárpát-medencei leletanyagban	399
Broken and damaged bows in the Carpathian Basin find material of the Migration Period and of the 10th–11th centuries	408

FÜREDI ÁGNES – KIRÁLY ÁGNES – PÓPITY DÁNIEL –	
ROSTA SZABOLCS – TÜRK ATTILA – ZÁGORHIDI CZIGÁNY BERTALAN	
Balta alakú amulettek a Kárpát-medence 11–12. századi hagyatékában. Régészeti megfigyelések a miniatürizált tárgyokról, valamint a kora Árpád-kori Rusz–magyar kapcsolatok kérdéséről	413
Axe-shaped amulets among the 11th- and 12th-century finds in the Carpathian Basin. Archaeological observations on miniature objects and on the issue of early Árpád-era Rus–Hungarian relations	434
VARGA SÁNDOR	
10–11. századi temetők Rösztke határából. Veretes csizmák elterjedése a Kárpát-medencében.....	465
Cemeteries from the 10th and 11th centuries in the vicinity of Rösztke. The distribution of boots adorned with mounts in the Carpathian Basin	483
MARCSIK ANTÓNIA – MOLNÁR ERIKA	
Adatok a Duna–Tisza köze honfoglalás korának embertani arculatához	493
Data on the 10th-century anthropology of the region between the Danube and Tisza rivers	498
MÁRTA KISSNÉ BENDEFY – ZSOLT PETKES – ATTILA TÜRK	
Archaeological evidence for leatherworking in the Hungarian Conquest period (Sárbogárd-Tringer-tanya, Grave 33)	499
Újabb régészeti adatok a honfoglalás kori bőrművességhez (Sárbogárd-Tringer-tanya 33. sír)	511
MERVA SZABINA	
Gondolatok a Kárpát-medencei 9–10. századi kerámiaegyüttesek természettudományos keltezési lehetőségeiről – Lehetséges mintavételezési stratégiák.....	523
Thoughts on the various scientific dating methods applied on 9th–10th-century pottery assemblages – Potential sampling strategies.....	530
LANGÓ PÉTER – BALÁZS JÁNOS – LICHTENSTEIN LÁSZLÓ – RÓZSA ZOLTÁN – MARCSIK ANTÓNIA	
10. századi sírok Nagyszénás-Szabó Ferenc tanya lelőhelyről. Megjegyzések a honfoglalás kori harci sérülésekről.....	531
10th-century graves at Ferenc Szabó's farm (Nagyszénás). Remarks on war injuries in the Hungarian Conquest period	544
TIHANYI BALÁZS – PÁLFI GYÖRGY	
Harcos vagy nem harcos? Adatok a 10. századi magyarság fegyveres sírjainak értékeléséhez	557
Warrior or Not? Data to the evaluation of the Hungarian Conquest-period armed graves	568
HEGYI BORBÁLA – KÖLTŐ LÁSZLÓ	
Vörs-Majori-dűlő 10–11. századi temetője	597
The 10th–11th-century cemetery at Vörs-Majori-dűlő.....	605
TÓTH GÁBOR – STRAUB PÉTER	
Kora Árpád-kori temetőrészlet Alsónemesapáti határában	627
Burial site from the early Arpadian Age at Alsónemesapát.....	630

TÓTH ZOLTÁN

- Árpád-kori templom és temető Abasáron 633
 Arpadenzeitliche Kirche und Gräberfeld in der Gemarkung Abasár 647

BALOGH CSILLA – LŐRINCZY GÁBOR – TÜRK ATTILA – VARGA SÁNDOR

11. századi temetőrészlet Baks-Köztársaság utca (Csongrád megye) lelőhelyről.
 Honfoglalás és kora Árpád-kori sírok Baks határában 667
 11th-century cemetery at the site of Baks-Köztársaság Street (Csongrád County).
 Conquest-period and early Árpadian period graves in the vicinity of Baks..... 686
 FÜGGELÉK – APPENDIX: MARCSIK ANTONIA: A Baks-Köztársaság utcában 2009-ben
 feltárt 11. századi sírok embertani anyaga..... 708
 Skeletal material of the 11th-century graves excavated in 2009 at Baks, Köztársaság Street 710

NYÁRADI ZSOLT □ GÁLL ERWIN

- Az Erdélyi-medence „nyugatiasodása” – Migráció és/vagy akkulturáció?
 Hajtűviselet a 12. századi Erdélyi-medencében 713
 The westernization of the Transylvanian Basin – Migration and/or acculturation?
 Hairdress in the Transylvanian Basin in the 12th century 732

GALLINA ZSOLT – GULYÁS GYÖNGYI

- „Láttam a végtelen sok kunt és tatárt...” – A tatárjárás emlékei Csanádpalotáról..... 755
 ‘I saw the infinite number of Cumans and Tartars...’ –
 Relics of the Mongol invasion from Csanádpalota..... 766

TÖRÖK BÉLA □ KOVÁCS ÁRPÁD

- Csanádpalota II. homokbánya lelőhelyen talált vas- és nemesfém tárgyak
 anyagvizsgálata és készítestechnológiai jellemzői 777
 Examination of materials and characterization of fabrication technologies
 of iron and precious metal artifacts from Csanádpalota 782

VÉNINGER PÉTER

- Hogyan lehet – egyébként vörösre égő – agyagot minél fehérebbre égetni?
 Égetéstechnológiai vizsgálat tesztelése kora újkori kerámiákon..... 785
 How to fire the otherwise red-burning clay in a way to achieve a whitish colour?
 Testing burning technology on early modern pottery 797

BERECZKI ZSOLT

- Csárdaszállás-Hanzély-tanya (MRT 10. 385. 4/21. lh.) embertani leleteinek vizsgálata 803
 The investigation of the human remains from the Csárdaszállás-Hanzély-tanya
 site (MRT 10. 385. 4/21. lh.)..... 807

PÓSA ANNAMÁRIA – KÖHLER KITTI – MAIXNER, FRANK – ZINK, ALBERT –

JUHÁSZ ELEONÓRA – SOLA, CHRISTOPHE – PÁLFI GYÖRGY – MENDE BALÁZS GUSZTÁV

- Egy Árpád-kori temetőben fellelt Pott-gibbusos eset molekuláris és morfológiai vizsgálata..... 811
 Molecular and morphological case of Pott’s disease from the Arpadian Age 816